

Kapitola nabízí 17 krátkých filmových ukázek, které ilustrují některé jevy charakteristické pro českou společnost v letech 1969–1989. Nejde o úplný popis dobové sociální skutečnosti, ale o výběr témat, který určila nejen povaha zdroje, ale především didaktický potenciál zobrazeného jevu. Vycházíme přitom ze zkušenosti, že prostor pro reflexi sociální praxe doby tzv. normalizace je v rámci dějepisné výuky omezený. Chceme proto otevírat problémy a podněcovat žáky k otázkám, spíše než se pokoušet o ucelený popis dosud „živé“ historické skutečnosti. Jsme si vědomi toho, že ve výběru řada témat chybí. Spoléháme však na učitele a jejich schopnost zasadit ukázky a témata do širšího kontextu. Nápomocny jim budou i další vzdělávací materiály a odborné texty, které jednotlivé ukázky doplňují.

Vybrané ukázky nabízejí žákům srozumitelný obraz dobového společenského prostředí, v němž se konkrétní lidé nějak rozhodovali, volili různé strategie jednání, aby dosáhli rozličných cílů. Jejich rozhodování bylo přitom vztaženo k různorodým hodnotám a omezeno dobovými společenskými a politickými podmínkami. Nabízené ukázky mají povětšinou podobu drobných příběhů a zobrazují aktéry dění v situacích, z nichž mohou žáci historickou skutečnost alespoň do jisté míry rekonstruovat. Jednotlivá témata nechtějí pouze ilustrovat dílčí dějepisné znalosti typu: „existoval underground“, „existovaly interrupční komise“, „dělaly se kádrové pohovory“ či „nebyla nezaměstnanost“. Představují spíše určité vzdělávací modely, v jejichž rámci mohou žáci (v duchu pedagogického konstruktivismu) porozumět dobové sociální praxi, srovnávat ji s dnešní společností a odpovědně formulovat vlastní postoje a hodnocení. Mohou si tak lépe uvědomit, že společnost nepředstavuje jen statický soubor institucí a norem, ale že se jedná o dynamický proces, v němž konkrétní lidé tyto instituce a normy svým jednáním nějak naplňují, posouvají či upravují.

Ve výběru ukázek jsme se soustředili zejména na dobové školní prostředí. Škola představuje i pro dnešní žáky srozumitelný model sociální skutečnosti. Vlastní zkušenost s touto institucí, povědomí o napětí mezi očekávaným chováním a skutečnou sociální praxí, usnadní žákům porozumění tzv. normalizační společnosti skrze srovnání vlastních postojů a jednání s dobovým obrazem společnosti. I další vybrané společenské jevy (autorita ve společnosti, vzestup a pád v zaměstnání) zohledňují srozumitelná a svým způsobem atraktivní témata.

Jsou to zajímavé, dějově dramatické momenty či zápasy, chvíle, ve kterých se tematizují i problematizují společenské normy a hodnoty. Zároveň však žákům ukazují situace, které jsou pro ně i přes časový odstup představitelné, protože se vztahují k jejich vlastní, žité skutečnosti (Co kdyby dnes byla povinná vojenská služba? Co kdyby rodiče přišli o práci?). Ukázky lze chápat jako dílčí sondy do komplexnější problematiky. Za podstatné považujeme, aby žáky téma zaujalo a aby si nad ukázkami kladli otázky, které lze dále rozvinout v diskuzi či výkladu.